

№ 835/936.

* ТРЕТЯ ГОДИШНИНА *

ЛЕТОСТРОЙ

КАЛЕНДАРЪ
НА БЪЛГАРИТЕ

31

1911

година

ГОДИШНИКЪ

НА

„БЪЛГАРСКА МАТИЦА“

Издаденъ подь редакцията на

А. Теодоровъ Жаланъ

Българскиятъ учителски съюзъ въ Отоманското царство.

Ние не познаваме друга европска държава, дѣто народната просвѣта да е останала тѣй назадъ, както Турция. Въ много села нѣма никакви училища. Училищнитѣ помѣщения въ по-голѣмата си часть не отговарятъ на своето назначение. Покжщнината на училищата, помагалата за обучение, библиотекитѣ — или съвсѣмъ липсватъ, или сж жални останки отъ миналото. Учителскиятъ персоналъ нито е доста, нито е добрѣ подготвенъ: голѣмото мнозинство учители е безъ пълно срѣдно образование. Той не може да прилага онова, що сж придобили по-културнитѣ народи въ областъта на педагогическата теория и практика, а камо ли и да допринася самъ нѣщо въ тая посока. Съ едно само можеме да се тѣшиме ние българитѣ: че не сме останали найнадирѣ въ сравнение съ другитѣ народности въ царството. Ала това не ще рече, че не трѣба да правиме всичко възможно отъ своя страна, за да се доближиме до други понапрѣднали съсѣди и народи.

Ако учителитѣ въ по-напрѣднали страни, дѣто общество и правителство полагатъ голѣми грижи за народната просвѣта, сж се устроили, организували, за да вложатъ своя сборни (колективенъ) умъ и воля въ градежа на културната история, още повече това трѣбаше да стане у насъ. Причинитѣ, които другадѣ сж прѣдизвикали сдружаването на учителитѣ, освѣнъ че сжществуваатъ и тукъ, но сж дори и по-силни и по-многобройни поради тежкитѣ политико-обществени условия при които се развива нашето учебно дѣло. Ние нѣма да излагаме и обясняваме тия причини. То би ни завело много далечъ. Който желае да си състави понятие за тѣхъ, ще

ги съзре въ цѣлитѣ, които си е поставилъ нашиятъ учителски съюзъ.

Идеята за организуване на българскитѣ учители въ европска Турция е стара. Прѣзъ деспотичното Хамидово врѣме тя по никой начинъ не можеше да се осъществи. Наистина въ 1906. год. бѣ направенъ опитъ за сдружаване на учителитѣ въ Охридската каза; ала той остана единиченъ и неизвѣстенъ за другитѣ кази. Това сдружение бѣше ни тайно, ни явно. По задачитѣ, що си бѣ поставило, то сжщо носи печата на врѣмето, когато нѣмаше и най-малката свобода за колективна работа. То носѣше бѣлѣгъ (етикетъ) „Учителска библиотека“. То нѣмаше и не можеше да има характера на сегашнитѣ дружества, които вече при своето образуване иматъ цѣли и срѣдства, способни да бждатъ общи за всички. Тия цѣли и срѣдства прѣдполагатъ обединението имъ въ единъ съюзъ.

Откакъ минаха първитѣ хуриетски дни, дни на омая, та настанаха други — на трѣзва обществена мисль, подѣе се между отоманскитѣ българи въпросъ за учителско сдружаване. И вече прѣзъ есенъта на 1908. год. почнаха да се обаждатъ едно по-едно новосъздаванч учителски дружества. До края на учебната година нѣмаше вече каза безъ такова дружество. Въ нѣколко кази имаше и по двѣ, защото се появиха разномислия между учителитѣ. И твърдѣ естествено. Когато се туря начало на едно явно и сборно дѣло, успѣхътъ на което зависи прѣди всичко отъ сговорното дѣйствие на всички, би било чудно, ако не се явѣха и прѣпирни. Живи бѣха разискванията на учителитѣ, кога се образуваха околийскитѣ имъ (казалийски) дружества. Намѣриха отгласъ тѣ и въ печата. Главнитѣ въпроси, които трѣбаше да се разрѣшаватъ, бѣха цѣльта, срѣдствата и начина за дѣйствие (тактиката) на съюза, който имаше да се създаде отъ тѣхъ. Обаче най-остро се изрази разномислието по единъ боченъ въпросъ, който скоро измѣсти другитѣ и стана върховенъ. Той бѣ въ питането: отдѣлно ли да се устроятъ основнитѣ учители, или заедно съ гимназиялнитѣ? А отъ тамъ: една, или двѣ организации ще образуватъ българскитѣ учители въ Турция? Зададе това питане частъ отъ основното учителство, като подозираше гимназиялнитѣ учители, па донѣйдѣ и класнитѣ въ неискренность, или най-малко като се страху-

ваше, че тѣ ще наложатъ на учителския съюзъ цѣли, срѣдства и тактика, които ще прилѣгатъ на тѣхния строй на мисли, на тѣхното настроение и темпераментъ, различенъ отъ строя на мислитѣ и темперамента на основнитѣ учители, щомъ е различно и общественото имъ положение. Това именно породи въ нѣкои околии по двѣ учителски дружества. Въпросътъ се разрѣши, както повелително изискваха домашнитѣ ни условия: обща организация, въ която всѣки учителъ да бѣде членъ.

Като прѣгледахме и сравнихме уставитѣ на отдѣлнитѣ дружества прѣди да се свика учрѣдителенъ сборъ (конгресъ) на учителския съюзъ, видѣхме токоречи во всички еднакви цѣли и срѣдства, само опрѣдѣлени съ различни думи и различно средени. Изключенията по сжщество бѣха малки. Така нѣкои дружества не изтъкваха грижата за подобрене материалното положение на учителя, безъ да изглеждаха противни на това. Други пъкъ — ни по-малко, ни повече — искаха да се образуватъ учителски синдикати. Ала, както казахме, тѣ бѣха единични, самотни гласове. Общото течение бѣ въ полза на цѣли и срѣдства, каквито сж опрѣдѣлени въ устава, изработенъ отъ учрѣдителния сборъ.

Починътъ за свикване на тоя „учрѣдителенъ конгресъ“ отъ пратеници на учителскитѣ дружества принадлежи на Цариградското дружество и на Дойранското рече едноврѣменно. Цариградското дружество въ края на позива си „къмъ българскитѣ учители и учителки въ Турско“, печатанъ во в. „Вѣсти“ отъ 11. февруари 1909. г., призовава сжществуващитѣ дружества и ония, които занарѣдъ биха се образували, да изпратятъ свѣдѣния до него, за да се помисли върху свикването на единъ конгресъ. Дойранското пъкъ дружество съ позивъ, печатанъ пакъ во в. „Вѣсти“ отъ 18. февруария, но написанъ на 15. януария, вече канѣше дружествата да отговорятъ на нѣколко зададени въпроса, та да се установи по болшинство на дружествата врѣмето и мѣстото на конгреса и отъ колко пратеника ще трѣба да се прѣдставя всѣко дружество. Дойранското и Цариградското дружества изглежда, че сж взели рѣшенията си почти едноврѣменно и независимо едно отъ друго. И двата тия позива крояха да се свика сборътъ прѣзъ великденскитѣ празници.

Най-сетнѣ на 27. май с. г. излѣзе съ окръжно и Солунското околийско учителско дружество „Св. Кли-

ментъ“, та опитваше дружествата за желаня конгресъ. Това окръжно постигна цѣльта си, и споредъ рѣшението на повечето дружества сборътъ бѣ свиканъ въ Солунъ на 7. августъ. Прѣдставени бѣха 38 дружества съ 38 пратеника (8 отъ дружествата бѣха въ 4 околии). Тукъ се изработи уставъ и се тури начало на „Български учителски съюзъ“ въ Отоманското царство.

Цѣльта на съюза (чл. 1. отъ устава, приетъ отъ конгреса) е: а) да се грижи за материалното обезпечение и духовното повдигане на учителя; б) да се грижи за запазване независимостта на учителя като гражданинъ и общественъ дѣецъ; в) да съдѣйствува за правилното и прогресивно развитие на учебното дѣло и да подпомага културното издигане на народа. За постигане на тая цѣль съюзътъ си служи съ слѣднитѣ сръдства (чл. 2. отъ устава): а) ратува за подобрене заплатитѣ на учителитѣ и съдѣйствува да се увеличатъ приходитѣ на общинитѣ; б) търси съдѣйствието на всички прогресивни обществени фактори, като ги освѣтлява по своето положение; в) грижи се за организуването на всички учители въ страната; г) прѣдприема издаването научни и педагогически книги и вѣстникъ; устроява конгреси и педагогически конференции; прави излети и пр. и подпомага уреждането на общеобразователни курсове; д) застъпя се за онеправданитѣ и неправилно уволненитѣ свои членове и имъ подпомага материално; е) тълкува печатно установенитѣ законоположения за правата и длъжноститѣ на учителя и дисциплинарнитѣ му наказания; ж) прави позиви и протести къмъ респективнитѣ власти или общественото мнѣние; з) урежда съюзни каси и училищни фонлове; и) разглежда всички закони, правилници и разпоредби, които се отнасятъ до учебното дѣло; изказва мнѣния за нужднитѣ реформи въ това дѣло; к) основава библиотеки и читалища, дава вечеринки, прѣдставления и забавления; урежда публични сказки и пр.

* * *

На мнозина читатели, може би, нѣма да се допадне обстоятелството, че на първо мѣсто въ цѣльта е поставено искането за материално обезпечение на учителя. Това ще имъ се стори егоистично. Навикнало е нашето общество да очаква отъ учителя само жертви и изпълнение на дългъ. Нѣкои ще си помислятъ, че учительтъ

ни вече е изгубилъ своя идеализъмъ. Обаче всички тия мнѣния не ще бждатъ справедливи. Учителитѣ и когато искатъ нѣщо за себе си, искатъ го, защото безъ него не могатъ да бждатъ добри възпитатели, не могатъ да изпълнятъ съвѣстно своя дългъ. Не липсата на идеализъмъ во всѣки случай е продиктувала на нашия учителъ, да иска подобрене на материалното му положение, но пълното съзнание за значението на добра по качество учителска работа за сждбата на единъ народъ. Доброто качество на тая работа пъкъ изисква безъ друго да се осигури на възпитателя на младитѣ поколѣния едно наймалко (минимумъ) отъ срѣдства за сществуване, та никога той да не проклина званието, на което е обрекълъ живота си; никога да не е угнетенъ духътъ му, или занятъ умътъ му съ постоянни грижи за насщния хлѣбъ поради оскудия. А оскудията е непрѣмѣнна и доживотна спжтница на учителя у насъ при възнаграждението, което получава той днесъ. Учителътъ никога не е мислилъ да трупа богатства Неговото скромно желание е, да може да прѣживѣва сносно съ челядта си. Не му ли даде обществото тая възможность, той ще гледа на занятието си като на врѣменно въ живота му, или като на сезонно — за зимата, и при първи стоденъ случай ще го напусне. Затуй материалното обезпечение на учителя е въпросъ за качествено подобрене на образователното дѣло и за неговото все по-широко разпространение. Нѣмскиятъ професоръ по педагогия, чутниятъ ученъ Райнъ, — ето що пише въ своята „Педагогия“: „въпросътъ за учителския персоналъ съставя найголъмата и найважна грижа на училищната власть. Найважното условие за успѣха на обучението и възпитанието у народа е, да се привлѣкатъ дѣйни учители, които да сж въодушевени отъ истински възпитателски духъ, та да положатъ всичкитѣ си сили за растещето поколѣние, да станатъ близки на училищното общество и въ това да съглеждатъ найвисоката си задача. Такова идеално служене, посветено на благосъстоянието и успѣха на обществото, изисква прѣди всичко правилно общественое оцѣнение и парично осигуряване на учителското звание. И въ двѣтѣ отношения обществото е извънредно много виновно. Учителското съсловие е принудено съ голѣма мъжа да печели влияние и да си извоюва едно едвамъ удовлетворително възнаграждение. Историята на учител-

ското звание е история на страданията. Това не се отнася само къмъ учителитѣ отъ основнитѣ училища, но и къмъ ония отъ по-високитѣ. Слабата социална оцѣнка на учителското звание е наслѣдство отъ класическата старина. Тая слаба оцѣнка върви успоредно съ нищожното възнаграждение, което се дава на учителското съсловие. Мина врѣмето, въ което обществото бѣ тѣй любезно, да се облѣга на идеализма на учителското съсловие и да очаква да се задоволява то съ нищожно възнаграждение и да намира всичкото щастие въ своята професия. Минаха днитѣ, когато се казваше на учителя: бжди всѣкога здравъ и разбери дѣ и кога е необходимо да гладувашъ. Обществото лека-по-лека видѣ, че е варварщина, да се иска тѣкмо отъ учителството такава жертва: прѣданостъта къмъ възпитанието на младежъта изисква много по-голѣмо самоотричане и напрѣгане на всички сили. Днесъ вече е понятно, че нищожното възнаграждение влияе врѣдно отъ двѣ страни възъ учителя: отъ една страна става изворъ на нищета и грижи, а отъ друга кара учителя да се занимава и съ други работи, които изтощаватъ енергията му. Едното е лошо, както и другото. И двѣтѣ погребватъ най-важното разположение, безъ което не може да вирѣе възпитателната работа: радостъ къмъ званието и разположение на духа. Ако излѣземъ отъ принципа, че учителтъ трѣба да работи съ охота и любовъ къмъ младежъта, а не отъ егоизъмъ, трѣба да помислимъ, че и най-благородното сърдце ще си остане човѣшко; никой не може да се нахрани и живѣе и отъ най-голѣмитѣ въодушевения, и отъ най-възвишенитѣ душевни наслади. При все че възпитателната работа, прѣзъ своето достоинство и високо значение въ живота на народа, подбужда къмъ жертви и самоотричане, пакъ и това има своитѣ граници. Душевната усилена работа изисква прѣди всичко и тѣлесно благосъстояние. Затуй справедливо е, да се даде прилично възнаграждение на учителитѣ во всичкитѣ училища и да не се оставятъ тѣ по-долу отъ другитѣ държавни и общински чиновници. Во всѣки случай възнаграждението трѣба да бжде такъво, че да не принужда учителтъ да търси и други извори за покриване на разноснитѣ си и да не прѣска силитѣ си. Всѣко недоволство отъ положението е онеправдание, и влияе върху самата дѣйность на учителя. Най-послѣ трѣба да

се обърне внимание и върху това, че ако се подобри материалното положение, ще се прѣдадатъ на учителското звание много повече и по-даровити хора... Училищната властъ трѣба да разбере, че ако има недостигъ отъ учители и развитието на учебното дѣло се застрашава, причината на това е недостатъчната материална поддръжка“ (Вилхелмъ Райнъ, Педагогика, систематично изложение. Първа часть: Учение за образователното дѣло. Търново, 1905. стр. 414 и слд.)

Ние нѣма да се впускаме въ обяснение и на другитѣ точки отъ цѣльта на „Българския учителски съюзъ“. Тѣ сами доста говорятъ за себе. Въ едно добръ наредено общество отъ само себе се разбира, че така трѣба и да бжде. Прѣди да свършимъ, ще кажемъ само нѣколко думи за вървежа на съюзното дѣло.

Прѣзъ първата половина отъ първата съюзна година, слѣдъ бурния периодъ на устройство, настана извѣстно клатушкане въ оная часть отъ сдруженото учителство, която не бѣше съгласна съ учителитѣ отъ срѣднитѣ училища въ организацията. Настана врѣме на вдълбочаване въ себе и проучване на стореното отъ учредителния сборъ. Прѣзъ второто полугодие се прояви новъ подъемъ на съюзното дѣло, и на втория сборъ, отворенъ на 5. юли 1910. г. въ Солунъ, взеха участие 21 дружества съ 23 пратеници, прѣдставящи 750 организирани учители, сир. $\frac{1}{3}$ отъ всичкитѣ.

Вториятъ редовенъ сборъ разгледа екзархийския „Основенъ правилникъ за уредбата на българскитѣ училища въ Турция“ и се изказа по-него, внесе въ устава нѣкои поправки, незасѣгащи цѣльта и срѣдствата на съюза, взема нѣколко резолюции и редъ рѣшения отъ организационенъ характеръ. Всичкитѣ сж печатани въ брой 3. на съюзния органъ „Учителски гласъ“. Ще съобщиме тукъ само рѣшението, съ което конгресътъ кани учителитѣ да подпомогнатъ дѣлото на „Българска матица“ за народна самопомощъ въ културно и стопанско отношение (вж. тукъ стр. 10.)

Резолюцията се прие безъ разисквания.

Сега съюзното дѣло е вече доста напрѣднало. Днесъ работятъ въ съюза 37 околийски дружества съ повече отъ 1000 члена. Слѣдниятъ конгресъ ще стане въ Битоля, въ началото на юлия т. г.

Г. Баждаровъ.